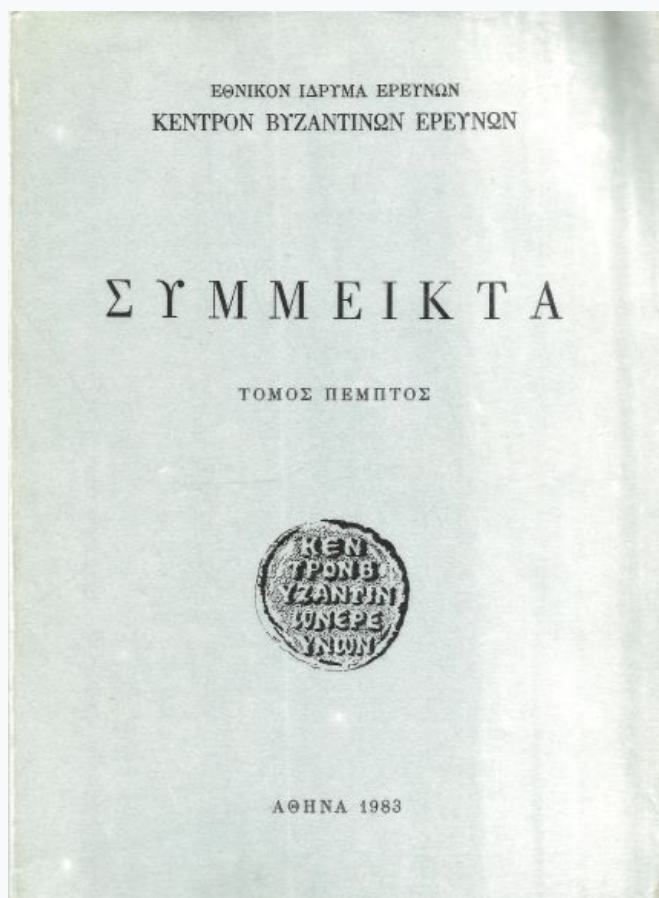

Byzantina Symmeikta

Vol 5 (1983)

SYMMEIKTA 5

Άνεκδοτη μονωδία στον "οἰκεῖον" τοῦ αὐτοκράτορα Γεώργιο Καντακουζηνὸ (15ος αἰ.)

Κρίτων ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗΣ

doi: [10.12681/byzsym.692](https://doi.org/10.12681/byzsym.692)

Copyright © 2014, Κρίτων ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗΣ Κ. (1983). Άνεκδοτη μονωδία στον "οἰκεῖον" τοῦ αὐτοκράτορα Γεώργιο Καντακουζηνὸ (15ος αἰ.). *Byzantina Symmeikta*, 5, 361–372. <https://doi.org/10.12681/byzsym.692>

ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΜΟΝΩΔΙΑ
ΣΤΟΝ «ΟΙΚΕΙΟΝ» ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ
ΓΕΩΡΓΙΟ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ (15ος αιώνας)*

Α'

Ἡ θεμελιακὴ μονογραφία τοῦ D. Nicol γιὰ τοὺς Καντακουζηνοὺς ἔθεσε τὶς βάσεις καὶ προήγαγε τὴν ἔρευνα γιὰ τὰ προσωπογραφικὰ τῆς βυζαντινῆς αὐτῆς οἰκογένειας, δίνοντας συγχρόνως τὴ δυνατότητα γιὰ προσθῆκες καὶ διορθώσεις στὸ βασικὸ κορμὸ τῆς¹.

Ἐνα νέο κείμενο, ποὺ ἐπιγράφεται *Μονωδία εἰς τὸν ἐνδοξότατον καὶ εὐγενέστατον οἰκεῖον τῷ κραταίῳ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν αὐθέντῃ καὶ βασιλεῖ κτλ Γεωργίῳ τὸν Καντακουζηνόν*, μὲ τὶς νέες πληροφορίες ποὺ παρέχει, βοηθεῖ τόσο στὸν ἐντοπισμὸ ἐνὸς ἀκόμῃ προσώπου μὲ τὴν ἐπωνυμία Καντακουζηνὸς στὸν 15ο αἰ., ὅσο καὶ στὴν ἀδρομερὴ σκιαγράφηση τοῦ βίου καὶ τῆς δραστηριότητός του. Ἡ μονωδία αὕτη, ποὺ γράφτηκε μὲ ἀφορμὴ τὸ θάνατο τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοῦ ἀξιωματοῦχοι, δὲν συμπεριλήφθηκε στὴν ἔκδοση τῶν *Παλαιολογείων καὶ Ηελοπονησιακῶν* καὶ παρέμεινε ὡς τώρα ἀνέκδοτη².

Ὁ τόπος γεννήσεως τοῦ Γεωργίου Καντακουζηνοῦ δὲν προσδιορίζεται, ἐπισημαίνεται ὅμως ἡ εὐγενὴς καταγωγή του καὶ ἡ βασιλικὴ προέλευση τῆς οἰκογένειάς του. Χαρακτηριστικὸ εἶναι ὅτι ὁ θρηνωδὸς δὲν ἔχει προσωπικὴ γνώση τοῦ πράγματος, ἀλλὰ ἀρύεται τὴν πληροφορία ἀπὸ πρόσωπο προσκείμενο στὴν οἰκογένεια τοῦ νεκροῦ (στίχ. 30 - 32). Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ὁδηγεῖ στὴ σκέψη ὅτι ὁ δεσμὸς του μὲ τὸν βασιλικὸ οἶκο τῶν Καντακουζηνῶν πρέπει νὰ εἶναι μᾶλλον χαλαρὸς. Ἀλλωστε μιὰ τέτοιου εἴδους ἄμεση συγγένεια θὰ πρέπει νὰ ἦταν εὐρύτερα γνωστή.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν παιδεία του, αὕτη δὲν πρέπει νὰ προχώρησε πέρα ἀπὸ τὴν

* Τὸν συνάδελφο Σταῦρο Κουρούση εὐχαριστῶ θερμὰ γιὰ τὴ βοήθειά του στὴν ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου ὅπως καὶ γιὰ τὶς χρήσιμες παρατηρήσεις του. Φυσικά, ὅποιοιδήποτε σφάλμα βαρύνει τὸν γράφοντα.

1. *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca. 1100 - 1460. A Genealogical and Prosopographical Study.* (Dumbarton Oaks Studies 11), Washington 1968· βλ. καὶ τὶς προσθῆκες τοῦ ἴδιου, *The Byzantine Family of Kantakouzenos. Some Addenda et Corrigenda*, DOP 27 (1973), σελ. 309 - 315.

2. Γ. Χαρίτακη, *Σπυρίδωνος II. Αἰμπρου τὰ μετὰ θάνατον εἰρηθέοντα*, ΝΕ 11 (1917 - 20), σελ. 219, ἄρ. III'.

παρακολούθηση τῶν ἐγκύκλιων μαθημάτων. Ἔτσι ὁ συγγραφέας τῆς μονωδίας σπεύδει νὰ καλύψει καὶ νὰ δικαιολογήσει τὴν ἔλλειψη αὐτῇ μὲ τὴν ἀναφορά του στὴν πρόοδο τοῦ Γεωργίου Καντακουζηνοῦ στὸ χριστιανικὸ βίο καὶ τὴν προκοπὴ περὶ τὰ μέγιστα . . . καὶ μόνιμα (στίχ. 35 - 39).

Σὲ νεαρὴ ἡλικία εἰσέρχεται στὴν ὑπηρεσία τοῦ Μανουὴλ Β' Παλαιολόγου (στίχ. 41 - 43) καὶ ἀργότερα ἀναδεικνύεται μέλος τῆς συγκλήτου (στίχ. 75 - 76)¹. Ἐνῶσο ζεῖ ἀκόμη ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ Β' καὶ γιὰ σύντομο χρονικὸ διάστημα, καταλαμβάνει κάποιον διοικητικὸ ἀξίωμα στὴ Λήμνο. Ὁ χρόνος παραμονῆς του ἐκεῖ μπορεῖ νὰ προσδιοριστεῖ μὲ σχετικὴ ἀκρίβεια, γιὰτὶ δηλώνεται σαφῶς ὅτι ἐξάσκησε τὸ λειτούργημά του πρὶν ἀπὸ τὸ διορισμὸ τοῦ Δημητρίου Παλαιολόγου ὡς δεσπότη τῆς Λήμνου (στίχ. 83 - 85). Ἐφόσον εἶναι γνωστὸ ὅτι αὐτὸ συνέβη γύρω στὸ 1425², ἡ παρουσία του στὸ νησί πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ μεταξὺ τοῦ 1423 καὶ 1424, πάντως ὅμως ὄχι πρὶν ἀπὸ τὸ 1420. Ἡ διατύπωση τοῦ κειμένου τὴν *Λήμνον ἐγκεχειρίστο εἰς ἡγεμονίαν* δὲν ἐπιτρέπει νὰ προσδιοριστοῦν μὲ ἀκρίβεια τὰ διοικητικὰ του καθήκοντα. Εἶναι γνωστὸ ἄλλωστε ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολη μόνον σκιώδη ἐπικυριαρχία διατηροῦσε ἐκεῖ μέσω διοικητικῶν ὑπαλλήλων μὲ εἰκονικὴ ἐξουσία, ἐφόσον ἡ Λήμνος μαζὶ μὲ τὴν Ἰμβρο, τὴ Θάσο, τὴ Σαμοθράκη καὶ τὴν πόλη Αἴνο εἶχαν παραχωρηθεῖ ἀπὸ τὸν Μανουὴλ Β' ὡς φέουδο στὸν γενουατικὸ οἶκο τῶν Gattilusi³. Πάντως στὰ ἀμέσως προηγούμενα ἔτη μνημονεύεται *καθολικὴ κεφαλὴ* Λήμνου ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος⁴ καὶ ἀπογραφεῖς ὁ Παῦλος Γαζῆς καὶ ὁ ἱερομόναχος Ἰωάσαφ⁵ τὸ 1415 καὶ ὁ ἱερέας (πιθανὸν ὁ ἱερομόναχος) Ἰωάσαφ τὸ 1425⁶.

1. Γιὰ τὸν ὄρο «σύγκλητος βουλὴ» τὸν 14ο καὶ 15ο αἰ. βλ. Αἰκατερίνης Α. Χριστοφίλοπούλου, *Ἡ Σύγκλητος εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος*, Ἐπετηρὶς τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου 2 (1949), σελ. 22 - 25.

2. Δ. Ἀ. Ζακυθινόυ, *Le Despotat grec de Morée*, τόμ. Β', Variorum, Λονδίνο 1975, σελ. 75. Πάντως τὸ παλαιότερο γνωστὸ ἔγγραφο στὸ ὁποῖο ὁ Δημήτριος Παλαιολόγος ὑπογράφει ὡς δεσπότης Λήμνου εἶναι ὁρισμὸς τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1429 (*Actes de Laura*, ἔκδ. P. Lemerle, A. Guillou, N. Svoronos, Denise Papachryssanthou, τόμ. 3, ἀρ. 167, σελ. 180 - 183, ὅπου καὶ βιβλιογραφία γιὰ τὸν Δημήτριο Παλαιολόγο).

3. Ἡ ἔκταση καὶ ἡ μορφή τῆς ἐξουσίας τῶν Gattilusi στὰ νησιά τοῦ Βορείου Αἰγαίου δὲν ἔχει ἐρευνηθεῖ ἐπαρκῶς. Γιὰ τὸ θέμα βλ. Ἀπ. Βακαλόπουλου, *Thasos. Son Histoire, son Administration de 1453 à 1912*, Παρίσι 1953, σελ. 15· τοῦ Ἰδίου, *Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ*, τόμ. Α', Θεσσαλονίκη 1974², σελ. 350.

4. Στὸ πρακτικὸ τοῦ ἱερομονάχου Ἰωάσαφ, Ἰανουάριος 1415 (ἔκδ. Ἀρκαδίου Βατοπεδινόε, Γρηγόριος Παλαμᾶς 3 (1919), σελ. 434. Πρβλ. Dölger, *Regesten*, ἀρ. 3341).

5. Ὁ ἱερομόναχος Ἰωάσαφ εἶναι ὁ συντάκτης τοῦ πρακτικοῦ τοῦ Ἰανουαρίου 1415 (δ.π. σημ. 4). Μὲ τὸν Παῦλο Γαζῆ ὑπογράφουν τὸ πρακτικὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1415 (*Actes de Laura*, τόμ. 3, ἀρ. 164, σελ. 169· πρβλ. καὶ ἀρ. Append. XVIII, σελ. 219).

6. Ὑπογράφει τὸ ἀπογραφικὸ γράμμα τοῦ Ἰουλίου 1425 (*Actes de Dionysiou*, ἔκδ. Ν. Οἰκονομίδης, Παρίσι 1968, ἀρ. 22, σελ. 128).

Μετά τὴν ἐπιστροφή του στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὸν θάνατο τοῦ Μανουὴλ Β' (Ἰούλιος 1425) ὁ Γεώργιος Καντακουζηνὸς συνεχίζει νὰ προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του στὸν νέο αὐτοκράτορα Ἰωάννη Η' Παλαιολόγο. Ἔτσι ὅταν ὁ τελευταῖος ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῶν Τόρκων στὴν Πελοπόννησο τὸν χειμῶνα τοῦ 1426 πρὸς 1427 τὸν συμπεριέλαβε στοὺς ἐπιτελεῖς του. Μολονότι τὸ κείμενο ἀναφέρεται ἀόριστα στὰ γεγονότα (στίχ. 76 - 82), αὐτὰ δὲν εἶναι δύσκολο νὰ ἀναγνωριστοῦν. Ὁ βυζαντινὸς στόλος, ἀρχηγὸς τοῦ ὁποίου ὀρίστηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα ὁ Δημήτριος Λεοντάρης, καταναυμαχῆσε τὰ πλοῖα τῶν Τόρκων κοντὰ στὶς Ἐχινάδες νήσους στὴν εἴσοδο τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου¹.

Μετά τὴν εὐτυχὴ ἔκβαση τῆς ναυτικῆς αὐτῆς ἐπιχειρήσεως, ποὺ θεωρεῖται καὶ ἡ τελευταία νίκη τοῦ βυζαντινοῦ στόλου², ὁ Γεώργιος Καντακουζηνὸς ἐπιστρέφει στὴν Κωνσταντινούπολη ὅπου παραμένει γιὰ ἓνα ἔτος (στίχ. 82 - 83). Ἡ συγκεκριμένη ἀλλ' ἀναιτιολόγητη αὐτὴ χρονικὴ ἀναφορὰ τοῦ θρηνωδοῦ μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ μόνον ἂν συνδεθεῖ μὲ τὴν ἀμέσως ἐπόμενη, χρονικά, δραστηριότητα τοῦ Καντακουζηνοῦ, ποὺ εἶναι ἡ ἀποστολὴ του ὡς πρέσβεως πρὸς τὸν τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνα (στίχ. 89 - 91). Ποιὸς ὅμως εἶναι ὁ ἡγέτης πρὸς τὸν ὁποῖο στέλλεται ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα ὡς πρέσβης δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ προσδιοριστεῖ μὲ ἀκρίβεια. Ὁ ὅρος «ἡγεμὼν τῆς Εὐρώπης» πρέπει μᾶλλον νὰ ὑπονοεῖ κάποιον ἀπὸ τοὺς μονάρχες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, πιθανὸν τὸν γερμανὸ αὐτοκράτορα, παρὰ τὸν πάπα ἢ ἓνα ἀπὸ τὰ συμβούλια τῶν Ἰταλικῶν πόλεων. Ἡ πλησιέστερη, χρονικά, γνωστὴ βυζαντινὴ πρεσβεία εἶναι ἐκεῖνη τοῦ Benedetti Fulcho καὶ τοῦ Ἰωάννη Δισύπατου πρὸς τὸν γερμανὸ αὐτοκράτορα Σιγισμούνδο ποὺ πραγματοποιήθηκε πρὶν ἀπὸ τίς 10 Ὀκτωβρίου τοῦ 1425³. Πιθανὸν ὡς μέλος αὐτῆς τῆς πρεσβείας, ἡ ὁποία κοινοποίησε τὴ θετικὴ διάθεση τοῦ Ἰωάννη Η' πρὸς τὸν γερμανὸ αὐτοκράτορα γιὰ μιὰ μελλοντικὴ ἔνωση τῶν χριστιανῶν, νὰ συμπεριλήφθηκε καὶ ὁ Γεώργιος Καντακουζηνός.

Οἱ πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τοῦ Γεωργίου Καντακουζηνοῦ σταματοῦν ἐδῶ. Οὔτε ὁ τόπος (πιθανὸν ἡ Κωνσταντινούπολη) οὔτε καὶ ὁ χρόνος τοῦ θανάτου του προσδιορίζονται στὸ κείμενο τῆς μονωδίας. Εἰκάζω ὅτι

1. Δ. Ἰ. Ζακυθινόυ, *Le Despotat grec de Morée*, τόμ. Α', Variorum, Λονδὶνο 1975, σελ. 200 - 201 καὶ τόμ. Β', σελ. 144 - 145. Ὁ Δημήτριος Λεοντάρης δὲν κατονομάζεται, ὑπονοεῖται ὅμως μὲ τὴ φράση *μετὰ καὶ ἑτέρου ἐνὸς τῆς αὐτῆς τάξεως* (στίχ. 78 - 79). Ἐπίσης, παραδίδεται ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς τῶν πλοίων μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Ἰωάννης Η' ἐπιχείρησε τὴν ἐκστρατεία (*τριήρεσι τέσσαρσι*, στίχ. 79 - 80).

2. Δ. Ἰ. Ζακυθινόυ, ὁ.π., τόμ. Α', σελ. 201.

3. Ἐκδ. τῆς ἀπαντητικῆς ἐπιστολῆς τοῦ γερμανοῦ αὐτοκράτορα βλ. στοῦ N. J o r g a, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des Croisades au XVe siècle*, seconde série, Παρίσι 1899, σελ. 252· ἐπανάκδ. Σ. Λάμπρου, *Παλαιολόγια καὶ Πελοποννησιακά*, τόμ. 3, Ἀθήνα 1926, σελ. 323. Πρβλ. D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 3424 καὶ Δ. Ἰ. Ζακυθινόυ, ὁ.π., τόμ. Α', σελ. 220.

δὲν πρέπει νὰ ἐπέζησε πολὺν χρόνον μετὰ τὴν ἐπάνοδό του ἀπὸ τὴν πρεσβεία στὴ Δύση. Ὅπως δὴποτε ὅμως πέθανε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννη Η' Παλαιολόγου († 1448), ἐφόσον καὶ ὁ συγγραφέας τῆς μονωδίας ἀναφέρει τὸν αὐτοκράτορα ὡς εὕρισκόμενο ἀκόμη στὴ ζωὴ.

Ἐγκωμιάζοντας τὸν ἀποθανόντα, ὁ θρηνωδὸς ἐπισημαίνει τὰ πνευματικὰ καὶ ἡθικὰ του χαρίσματα, τὸν δίκαιο χαρακτήρα του, τὴ συζυγική του ἀφοσίωση (ἀπαράτρωτον μὲν τὴν συζυγίαν διατηρήσας, στίχ. 108 - 109), ὑπογραμμίζοντας ἰδιαίτερα τὴ φιλανθρωπία του καὶ τὴ στενή του ἐπαφή μὲ τὴν ἐκκλησία.

Ὁ Γεώργιος Καντακουζηνὸς ποὺ ἐγκωμιάζεται στὴ μονωδία ποὺ ἐκδίδεται πρὸ κάτω, δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὸν Γεώργιο Παλαιολόγο Καντακουζηνό, γιὸ τοῦ Θεόδωρου Παλαιολόγου Καντακουζηνοῦ καὶ μαθητῆ τοῦ Ἰωάννη Χορτασμένου, ὁ ὅποιος, ὅπως εἶναι γνωστὸ, πέθανε μετὰ τοῦ 1456 καὶ 1459¹. Ἡ δυσκολία νὰ τοποθετηθεῖ σὲ κάποιο κλάδο τῆς οἰκογένειας τῶν Καντακουζηνῶν θὰ μπορούσε νὰ ὀδηγήσει στὴν ἐλκυστική μὲν ἀλλ' ἀναπόδεικτη ὑπόθεση ὅτι πρόκειται γιὰ κάποιο γιὸ τοῦ Θεόδωρου Καντακουζηνοῦ, φίλου τοῦ αὐτοκράτορα Μανουὴλ Β' καὶ παραλήπτη ἐπιστολῆς τοῦ Δημητρίου Κυδωνῆ². Στὴν περίπτωσή αὕτη θὰ εἶχαμε δύο ὁμώνυμους Θεόδωρους νὰ ἔχουν ὁμώνυμους γιούς Γεωργίους καὶ μάλιστα σχεδὸν συνομήλικους. Ἀλλωστε καὶ ὁ μονωδούμενος Γεώργιος Καντακουζηνὸς γιὰ νὰ ἀσκεῖ διοικητικὸ λειτουργημὰ στὴ Λήμνο πρὶν ἀπὸ τὸ 1425 πρέπει νὰ ἔχει γεννηθεῖ τὸ ἀργότερο μέσα στὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 14ου αἰ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ συγγραφέα τῆς μονωδίας³, οἱ συχνὲς ἀναφορὲς του σὲ κείμενα τῶν Γραφῶν, ἀλλὰ καὶ σὲ κείμενα καὶ πρόσωπα τῆς μυθικῆς καὶ κλασικῆς ἀρχαιότητος ὀδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι εἶναι κάτοχος ἀνώτερης ἐκκλησιαστικῆς καὶ «θύραθεν» παιδείας. Στὴ δομὴ τοῦ ρητορικοῦ του λόγου ἀκολουθεῖ τοὺς κανόνες τοῦ ρήτορα Μενάνδρου (3ος αἰ. μ.Χ.) περὶ Ρητορικῆς⁴.

1. Nicol, *The Byzantine family of Kantakouzenos, ca. 1100 - 1460*, Washington 1968, σελ. 176 - 179, ἀρ. 67. Ὁ H. Hunger, εὐστοχα, ταυτίζει τὸν Γεώργιο Παλαιολόγο Καντακουζηνὸ μὲ τὸν Γεώργιο Καντακουζηνὸ (Nicol, ὁ.π., σελ. 167, ἀρ. 58), ἀποδίδοντός τον ὡς γιὸ τοῦ Θεόδωρου Παλαιολόγου Καντακουζηνοῦ [*Johannes Chortasmenos (ca. 1370 - ca. 1436/37)*, Βιέννη 1969, σελ. 104 - 108· βλ. καὶ Nicol, DOP 27 (1973), σελ. 312 - 313· πρβλ. PLP ἀρ. 10959]. Μὴ γνωρίζοντας ὅμως, εὐλογα, τὸ περιεχόμενο τῆς μονωδίας τὴ σχετίζει μὲ τὸν Γεώργιο Παλαιολόγο Καντακουζηνὸ (ὁ.π., σελ. 108).

2. Ὁ Hunger διακρίνει τὸν Θεόδωρο Παλαιολόγο Καντακουζηνὸ (Nicol, ὁ.π., σελ. 165 - 166, ἀρ. 57) ἀπὸ τὸν Θεόδωρο Καντακουζηνό, «φίλον» τοῦ αὐτοκράτορα Μανουὴλ Β' (ὁ.π., σελ. 106 - 107).

3. Γιὰ τὸν συγγραφέα τῆς μονωδίας ὁ ὅποιος, ἐνδεχομένως, ταυτίζεται μὲ τὸν συγγραφέα καὶ ἄλλων ρητορικῶν κειμένων διαλαμβάνουμε σὲ ἀμέσως προσεχὴ ἐργασία.

4. Μενάνδρου Ρήτορος Περὶ ἐπιδεικτικῶν [XVII]: Περὶ μονωδίας, ἔκδ. D. A. Russell καὶ N. G. Wilson, Ὁξφόρδη 1981, σελ. 200 - 206.

Ἡ ἐξοικειώσή του μάλιστα μετὰ τὸ ρητορικὸ εἶδος καταφαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν ἐλεύθερο τρόπο μετὰ τὸν ὁποῖο χειρίζεται τοὺς κανόνες αὐτοὺς.

Τὸ κείμενο παραδίδεται στὸ χειρόγραφο 220 (παλαιὸς ἀριθμὸς 35) τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας τοῦ 15ου αἰ. στὰ φφ. 174 - 179^v¹. Στὸ ἴδιο χειρόγραφο περιλαμβάνονται ὁ Βίος καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ Μακαρίου Μακρῆ, ἡγουμένου τῆς μονῆς Παντοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως (†1431)², μονωδίες καὶ ἐγκώμια καθὼς καὶ ποικίλη ὁμολογιακὴ ὕλη.

ΚΡ. ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗΣ

1. Θ. Μοσχονᾶ, *Κατάλογοι τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης, τόμ. Α΄, Χειρόγραφα*, Ἀλεξάνδρεια 1945, σελ. 211.

2. Ἔκδοση τοῦ Βίου καὶ μελέτη γιὰ τὸ βίο καὶ τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Μακαρίου Μακρῆ ἐτοιμάζω.

Β'

Alex. 220 Μονωδία εἰς τὸν ἐνδοξότατον καὶ εὐγενέστατον οἰκεῖον τῷ κραταιῷ
f. 174 καὶ ἀγίῳ ἡμῶν αὐθέντῃ καὶ βασιλεῖ κὺρ Γεώργιον τὸν Καντακουζηνόν

Τίς οὖν οὐ τῶν κρείττωνων παντὸς κόσμου τὸ μέρος τῇ ἐκδημίᾳ τοῦ
ἀνδρὸς οἴχεται; Τίς τῶν σὺν γνωστῶν καὶ φιλάτων ὑποίσει γενναίως
5 τὸν σὸν χωρισμόν, μεμνημένος σου τῆς καλοκαγαθίας; Ἐγὼ γ' οὖν οἶ-
μαι, καὶ τῆς σῆς ὁμιλίας μὴ μετασχόντες, ἀκοῇ μόνῃ παραλαβόντες τὰ
κατὰ σέ, οὐ δυνήσονται φέρειν ἀδακρυτὴ τὴν μνήμην. Τίς Ὀρφεὺς μου-
σικὸς ἢ Θάμυρις δύναιτ' ἂν ἐπαξίως κρούμασί τε καὶ μελωδήμασι το-
σαύτην ἀθυμίαν, ἣ περιεῖλε τὸ πλεῖστον τῆς βασιλίδος καὶ τοῦ ταύτης
10 πληρώματος, κατευνάσαι; Οἴχεται, φεῦ, οἴχεται τὸ κάλλιστον ἀπάσης
τῆς οἰκουμένης καὶ τὸ κρεῖττον ὧν πρὸς τοῦ κρείττονος πρότερον ἐδη-
μιουργήθη. Ἄλλ' οὖν οὐ πάντῃ γε εἰς τὸ μὴ ὄν ἐξελέλθην, ἀλλ' ἐπ' ἐλ-
πίδι κρείττονος ζωῆς αἰωνίου.

Οὐ ταῦτά μοι παρέστηκεν γινώσκειν τῶν τοῦ ἀνδρὸς πέρι, ὅταν εἰς τὰς
15 ὑπερκοσμίους δυνάμεις ἀποβλέψω, καὶ τῶν τὴν κάτω χώραν λαχόντων
περὶ ἡμᾶς. Ἐκεῖναι μὲν οὖν ὅταν ἴδωσι πρὸς αὐτοὺς αἰρόμενον μετὰ
παρησίας τινὰ τῶν ἐντεῦθεν πολὺ γ' ἐπιδείκνυνται γαληνόν τε καὶ χα-
ρίεν, ὡς οἰχόμενος ἐδυνήθη κεκρατηκέναι τὰς τοῦ κοινοῦ πολεμίου παρα-
τάξεις τῇ πανοπλίᾳ τοῦ Πνεύματος καὶ τροπαιὸν στήσαι κατὰ τοῦ ἀλά-
20 στορος. Ὅθεν στεφάνοις νικητικοῖς πρὸς τοῦ ἀγνωσθέντος τὴν κεφαλὴν
κοσμεῖται, ἡμεῖς δ' ὀρῶντες τοῦτον ἐξ ἡμῶν πρὸς θεοειδῶν ἀγγέλων
ἐκδημοῦντα τοῦ σκίηνους πολλῆς οἰμωγῆς τε καὶ κατηφείας, ὡς εἰκός,
f. 174^v ἐμπιπλάμεθα τὰς ψυχάς, ὀρῶντες ὃν πρότερον ὁμοδίαιτον || εἶχομεν,
ὁμόψυχον καὶ ὁμόσκηρον τῇ ἀνωθεν ψήφῳ τοῦ σκίηνους ἀποδημοῦντα καὶ
25 τουτὶ μὲν νεκρὸν ἀποδεικνύντα καὶ σὺν ἐκείνῳ σχεδὸν πᾶσι τοῖς περὶ
αὐτὸ γιγνομένοις, ἐλεεινὸν θέαμα, τοῖς θ' ὀρῶσι καὶ ὀρωμένοις, ἄνθρωπον,
τὸ τιμιώτατόν τε καὶ οἰκειότατον Θεῷ κτῆμα, δι' ὃν οὐρανός τε καὶ γῆ
καὶ τὰ πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παρήχθη, ὑπὸ γῆν τε κρυπτόμενον καὶ
τάφῳ παραδιδόμενον καὶ ὅσον οὐδέπω διαλυόμενον.

30 Οὗτος μὲν οὖν, ὦ ἄνδρες, ἐκ γένους ἔφθιτο περιφανοῦς καὶ ἐνδόξου καὶ
τῶν τὰ πρῶτα φερόντων. Ὡς δὲ ἐγὼ τινας ἦκουσα ἀνδρός, οἰκοθεν ἔχον-
τος τὸ ἀξιόπιστον, ἐκ βασιλικοῦ γένους τὴν ἀναφορὰν κεκτημένον. Παρα-
λαβὼν τοίνυν ὁ χρόνος εἰς φῶς παρελήλυθότα εἰς τοσοῦτον προήγαγεν,

11 ὧν ex ὧν cod. || 14 ταῦτά μοι cod. || 17 πολλὴν cod. || 22 ὡς εἰκός inter
lineas || 27 τε inter lineas

12 - 13 ἐπ' ἐλπίδι ~ αἰωνίου πρβλ. Τίτ. 1₂

- ὥστε πάντας τοὺς τὴν αὐτὴν ἡλικίαν μετασχόντας ἐπ' αὐτοῦ δόξῃ καὶ
 35 ἀρετῇ καὶ γένει σχεδὸν ἐναπέκρουσε. Μαθημάτων μέντοι τοσούτων ἀπο-
 λαύσας, ἥνίκα καιρὸς, ὥς δύνασθαι κατατροφᾶν τῶν ἀνεγνωσμένων τὴν
 θεωρίαν καὶ τὴν μνήμην διαφυλάττειν ἀμείωτον εἰς τὸ διηγεκὲς — οὐ γὰρ
 ἤθελεν ἐπὶ πλεῖον τοῖς ἐλαχίστοις ἐνδιατρίβειν, λέγω δὴ μαθήμασιν ἐλ-
 ληνικοῖς τε καὶ μύθοις, περὶ τὰ μέγιστα ζημιουῖσθαι καὶ μόνιμα· ἐνθέν
 40 τοι καὶ ὅλον τὸν πόθον ἐκείθεν μεταγαγὼν τὴν ἀρετὴν εἰ καὶ τις ἄλλος
 ἠγάπησε. Ὑπερβὰς οὖν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν καθίσταται γνώριμος τῷ
 βασιλεῖ καὶ τούτῳ δίδωσι τῆς αὐτοῦ ἡλικίας καὶ πολιτείας πρόπουσαν
 f. 175 || τὴν τιμὴν. Οὐ μὴν οἰκειότητι συναπήχθη τοῦ κρατοῦντος καὶ μείζονα
 δόξαν ἔχων περὶ αὐτοῦ τοῦ προκειμένου σκοποῦ κατωλιγώρει καὶ τῆς
 45 εὐχῆς παρημέλει, ὥσπερ ἐν τοῖς τοιούτοις εἴωθε συμβαίνειν, ἀλλὰ σῶμα
 μὲν περικείμενος, ἀγγελικὴν δὲ τὴν πολιτείαν ἐνδεικνύμενος καὶ ἐπὶ τὰ
 πρόσω βαδίζων, καὶ εἰ καθωρᾶτο, καὶ τὸν θάνατον πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων
 ἐν ἑαυτῷ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον εἰσώκισατο, πρᾶγμα οὐκ ἐν πολλοῖς εὐ-
 ρισκόμενον· καὶ τὸ τοῦ Λαβιδ ἐκπληρῶν «προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώ-
 50 πιόν μου διὰ παντὸς ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν ἵνα μὴ σαλευθῶ».
 Ἄλλὰ μὴν εἰς ἄνδρας τελῶν, ποῖον εἶδος ἀρετῆς οὐ μετήλθε; Καί μοι
 μὴδεὶς μέμφοιτο τοῦτον ὁρῶν πρότερον συμβιωτεύοντα τοῖς πολλοῖς
 ὁμοίως καὶ μείζον ἢ κατὰ τὸ πολίτευμα τὸν ἄνδρα τιμῶντι. Εἰ μὲν οὖν
 ἐκ τῆς Χαλδαίων ὁμώμενος γῆς τὸ πρότερον, εἴτα χρηματισθεὶς ἐκεί-
 55 θεν ἐξελθεῖν καὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας κατοικῆσαι καὶ ταύτην εἰς κατά-
 σχεσιν μετὰ τῶν ἐξ ἐκείνου λαβεῖν, ἣν μὲν τῷ τοιούτῳ κώλυμά τι γεγέ-
 νηται ἢ τὸ συνοικεῖν μετὰ τῆς Σάρρας, τάχα ἂν λόγον ἔχει καὶ τὸ παρ' ὑ-
 μῶν προφερόμενον, εἴπερ ἐστὶν ὅλως ὁ ταῦτα διανοούμενος. Ἄλλ' ὁρῶ-
 59 μεν, ὥς ἴστε, ἐκείνον μὲν διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐπαγγελίας τετυχηκότα
 f. 175^v καὶ θεωρίας ἡξιωμένον διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀρετὴν || καὶ τὸν Θεὸν
 οὐ παραιτούμενον καλεῖσθαι Θεὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. Ὅθεν
 οὐ χρὴ θανμάζειν καὶ ἐπὶ τῆς παρούσης γενεᾶς τοιοῦτον ἄνδρα τὸν Θεὸν
 εὐρηκέναι. Τίς μὲν οὖν δικαιοσύνην καὶ σωφροσύνην καὶ τὴν ἄλλην συζυ-
 γίαν τῶν γενικωτάτων ἀρετῶν ὥς οὗτος ἐτίμησεν; Τίς δὲ τὴν ἀγάπην,
 65 πίστιν τε καὶ ἐλπίδα, τὰς βασιλίδας τῶν ἀρετῶν; Ἄλλὰ μὴν ἐλεημοσύνην
 τὴν πρὸς τοὺς πένητας καὶ κοινωνίαν καὶ τὸν ἁγιασμόν παρημέλει οὐδα-
 μῶς. Ἄλλ' ἐν ἑαυτῷ πάντοθεν πολλοῖς ἰδρῶσι καὶ πόνοις συλλεξάμενος

38 ἐνδιατρίβειν cod.

49 - 50 προωρώμην ~ σαλευθῶ: Ψαλμ. 15₈ || 53 - 57 Εἰ μὲν οὖν ~ Σάρρας: πρβλ. Γέν. 11₃₁ - 12₂₀ || 59 διὰ τῆς πίστεως ~ τετυχηκότα: πρβλ. Ἑβρ. 11₃₃ || 61 καλεῖσθαι ~ Ἰακώβ: πρβλ. Ἑξ. 3₆, Ματθ. 22₃₂ || 63 - 64 Τίς μὲν ~ ἐτίμησεν: περὶ τῶν τεσσάρων γενικῶν ἀρετῶν πρβλ. Πλάτωνος Τίμιος 442b - 444d· Πλω-
 τίνου Ἐνεάδες I, 2, 1₁₅₋₂₁ || 64 - 65 ἀγάπην ~ ἐλπίδα: πρβλ. Α' Κορ. 13₁₃

ταύτας ἐκ διαφόρων ἀνθέων τῶν ἀρετῶν ἐν εἶδος ἀπηκριβώσατο. Καὶ ὁρᾶται σήμερον ἄνωθεν τῶν δυνάμεων ὁρῶν ταῦτα, ἄγαλμά τι θεῖον καὶ

- 70 τοῦ παντός βασιλέως ἐπάξιον.
- Τιμᾶται μέν, ὥς εἰκός, καὶ παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος κὺρ Μαρουήλ τοῦ Παλαιολόγου, διαδεξαμένον δὲ τὴν βασιλείαν, μετὰ τῆς ἀρετῆς ἐκείνου καὶ εὐσεβείας ἄνωθεν, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ εὐσεβοῦς βασιλέως, πλείονα τὴν τιμὴν παρ' αὐτοῦ καὶ τὴν δόξαν εὖ-
- 75 ρατο. Ὡς γὰρ ἔφη, εἰς τῶν τὰ πρῶτα φερόντων, καὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς ἐκοινώνει καὶ πανταχοῦ περίβλεπτος ὢν ἐς τὰ μάλιστα. Χρείας τοιγαροῦν ἐπιούσης τῷ βασιλεῖ οὐ δυναμένης παραίτησιν δέξασθαι, συμπα-
ραλαβὼν καὶ τοῦτον κοινωνὸν τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἀποδημίας, μετὰ καὶ
- 79 ἐτέρου ἐνός τῆς αὐτῆς τάξεως, σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι, τριήρεσι τέσ-
- f. 176 σαρσι, μέσον χειμῶνος τὸν Αἰγαῖον || ἔπλει καὶ τὴν Ἀχαΐαν καταλαβόντες τὸ σπονδαζόμενον ἐπετέλουν. Θεοῦ δὲ συναιρομένου, κατὰ γνώμην ἅπαντα τῷ θειοτάτῳ βασιλεῖ πέπρακται. Ἐπαναζεύξασι τοίνυν ἐκεῖθεν ἡδέως ἐνιαυτός ὅλος συνεπληροῦτο. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἀποδημίας τὴν
- 85 Ἀἴμνον ἐγκεχειρίστο εἰς ἡγεμονίαν πρὶν ἢ κληροδοτηθῆναι ταύτην τῷ αὐτοκράτορος ἀδελφῷ καὶ δεσπότη. Καὶ καιρὸν αὐτόθι οὐχὶ συγχρὸν δια-
τρίψας καὶθις ἀνακαλεῖται πρὸς βασιλέως. Ἐβούλετο γὰρ ἔχειν αὐτὸν διὰ παντός ἐν τοῖς βασιλείοις εἰς ὅπερ ἔφθην εἰπὼν ἀξίωμα, ἐπεὶ τί γε πολλῶν ὄντων αἰεὶ τῶν διαπραττόντων καὶ βουλομένων τὰ μέγιστα συν-
τελεῖν μὴ δεδουνημένων † ἐξ ἀγάπης ἐς ὅτι μάλιστα ἐγνωρίζετο. Ἐνθεν
- 90 τοι καὶ πρέσβυς ἐκπέμπεται πρὸς τὸν τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνα μετὰ τὴν ἐπανάξενσιν τοῦ κρατοῦντος ἐκ τῆς Πελοποννήσου.
- Ὡς γὰρ ἡλίου φοραὶ σελήνης τε καὶ ἀστέρων καὶ τῶν περιεχόντων αὐτῶν κινεῖσθαι μὲν ἤρξαντο χρονικῶς, ἔστιν ὅτε (δὲ) καὶ καταπαύσσον-
ται, κατὰ ταῦτόν δὴ καὶ τούτῳ συμβεβήκει καὶ πᾶσι(ν οἱ) † τῆς αὐτῆς
- 95 φύσεως κοινωνοὶ γεγονότες. Ἀνέφυ μὲν μητρικῶν {τε} θαλάμων ὥς ἐκ κοιλάδος γῆς καὶ πολύχρα προήνεγκε τὸν καρπὸν καὶ ὠραῖον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἢ πρότερον γιγνομένη ἀπόφασις οὐ δύναται ἐκπεσεῖν ἄνωθεν διὰ τὸ παράπτωμα, οὗ θ' εἵνεκα παρειαῖσθαι ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον ὥσπερ
- τις τομεὺς τῆς ἡμετέρας ζωῆς, μετὰ γε τῶν ἄλλων ἀειθαλὲς φυτὸν
- 100 ἐξεθέρισε πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων.
- Ὡς θεῖον ἐντρόφημα, † κατ' ἄμφο παραευδοκιμεῖν τοὺς πλείστους τῶν

69 ὁρᾶν cod. || 82 ἐπαναζεύξας cod. | 89 ἔσθ' cod. || 92 φορὰ cod. | 95 ἀνέ-
φμεν cod. || 98 τοῦθ' cod. | 100 τῶν ὑδάτων inter lineas

99 ἀειθαλὲς φυτόν: πρβλ. Πλάτωνος Τίμαιος 90Α· Πλούταρχος 2,400Β· Μ. Βασ. Ἐξάκμ. Θ', 2:PG 29, 192Α (τὸ οὐράνιον φυτόν ὁ ἄνθρωπος) || 100 πεφυτευ-
μένον ~ ὑδάτων Ψ' αλμ. 1₃.

- μετιόντων τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν σοῖς ἐρασταῖς καὶ φίλοις. Ὡς κόσμος
f. 176^v βασι||λίδος τῶν πόλεων καὶ τῶν ἐν τέλει περὶ τὰ βασίλεια ἀναστρεφο-
μένων καὶ πληρώματος παντὸς στρατοπέδου. Ὡς θεῖον ἄγαλμα τῆς ἐκ-
105 κλησίας Χριστοῦ, διὰ τῶν ἔργων παλαιῶν τὰ πρακτέα τοῖς αἰρουμένοις
τὴν πρὸς οὐρανὸν φέρουσαν βαδίζειν. Ὡς λόγοις μὲν ἐκδιδάσκων τοὺς περὶ
σέ, τοῖς ἔργοις δ' αὖ τοὺς λόγους πιστούμενος, καὶ ἀπαράγραπτος εἰ-
κὼν τοῖς τὴν ἀρετὴν μετιούσι, ἀπαράτρωτον μὲν τὴν συζυγίαν διατηρή-
σας, στάθμη δὲ γεγεννημένος δικαιοσύνης καὶ τοῖς ἐπιστατεῖν ἐθέλουσι
110 τῶν πραγμάτων· σὺ μόνος ἦ μετ' ὀλίγους τὴν προσηγορίαν ἀπὸ Χρι-
στοῦ, <ἦν> ὥσπερ τινὰ κληρὸν παραλαβεῖν ἠξιώθη τὸ τοῦ Χριστοῦ ποί-
μνιον, οὐ λόγοις, αὐτοῖς δὲ τοῖς ἔργοις πληρώσας. Ὁρφανῶν πατήρ,
πενήτων παραμυθία, φῶς τῶν ἐν σκότει, χηρῶν ὑπερασπιστής, θλιβο-
μένων παράκλησις, καταπονουμένων βοήθεια, γυμνῶν τε σκέπη, κλο-
115 νουμένων βεβαίωσις, πιπτόντων ἀνόρθωσις. Τίς φθάσας ἐνηχηθεὶς σοῖς
λόγοις οὐκ ἐπαινετὸν ἔχων τὸν βίον πρότερον, μὴ παραντίκα μεταβαλὼν
ἐπὶ τὸ κρεῖττον, τὰ ἑαυτοῦ καλῶς ἐξῆς διωκίσσας; Τίς μεῖζον ἐδυνήθη
κρατῆσαι θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας καὶ τῶν ἀπηριθμημένων ὀκτὼ λογισμῶν
τῆς κακίας, τοῖς θεοῖς πατράσι διωρισμένων, τὸν τρίτον, ἵνα μὴ λέγω
120 καὶ τὴν ἄλλην δυνάδα, τελείως κατεκράτησε; Τίς σύστημα μοναζόντων
ὥς σὺ ἡρετίσας καὶ μάλιστα τῶν σπουδαίων, ὥς ἀβίωτον τὴν ζωὴν
λογιζόμενος, εἰ μὴ τῆς αὐτῶν ὁμιλίας πνευματικῶς ἀπολαύσεις.
f. 177 || Νῦν μέντοι, φίλτατον γάνος σῶν ἐραστῶν, ἢ ἀφ' ἡμῶν ἐκδημία. Σὺ
ἀπαράκλητον πένθος ἡμῖν κατειργάσω. Ἐνθεν χορὸς οἰκείων τε καὶ
125 γνωστῶν τὴν συμφορὰν οὐ δυνάμενοι φέρειν περιπαθῶς ὀλολύζοντες τό γε
μὴν δάκρυ ἀστακτὶ προχέομενοι ἐκ βλεφάρων. Καὶ ὁ σωτὴρ μὲν φαίνεται
δακρύσας ἐπὶ Λαζάρῳ, ἀλλ' ὅμως οὐ πέρα τοῦ μετρίου. Ἐκεῖθεν δὲ φί-
λων καὶ συγγενῶν ὁ σύλλογος καὶ τῶν ἐν τέλει τὴν στέρησιν τοῦ ἀνδρὸς
καθορῶν ὀδυνᾶται τὰ σπλάγχνα καὶ τὴν καρδίαν τιτρώσκεται· οὐ δυνά-
130 μενος ἑαυτὸν κατασχεῖν ἕκαστος τὴν ὁσίαν ἐκείνου ἑαυτοῦ λογίζεται
εἶναι. Ἄλλοθεν οὖν ἱερέων κατάλογος τῷ πάθει νικώμενοι, βουλόμενοι
μέντοι φιλοσοφεῖν καὶ κρεῖττω τῆς συμφορᾶς γενέσθαι, οὐ δύνανται δέ
Ἐθρήνησε μὲν πρότερον Αἰγύπτος τὰ πρωτότοκα ἐν τῇ ἐξόδῳ τοῦ Ἰσ-
ραήλ, καὶ Σεναχηρείμ, βασιλεὺς Ἀσσυρίων, στρατεύσας ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ
135 ἐνὸς ἔργον ἀγγέλου γεγεννημένας μιᾷ νυκτὶ ῥπε χιλιάδας. Ἀλλ' ἐκεῖνος

109 γεγεννημένου cod. || 112 ἔργοις inter lineas || 126 προχέομενον cod. ||
135 γεγεννημένου cod.

118 - 119 κρατῆσαι ~ κακίας: πρβλ. Κασσιανοῦ, Περὶ τῶν ὀκτὼ τῆς κακίας
λογισμῶν, Φιλοκαλία, Α', Ἀθήνα 1957, σελ. 61 - 80 || 126 - 127 Καὶ ὁ σωτὴρ ~
Λαζάρῳ: Ἰωάν. 11₃₅ || 134 - 135 Σεναχηρείμ ~ χιλιάδας: πρβλ. Βασ. IV 19₃₅

μὲν ἀδίκως ἐπιστρατεύσας ἐπὶ τοὺς μὴ κατάρξαντας, θεία ψήφῳ δικαίως ἀπώλετο. Ὡσαύτως δὴ τῶν Αἰγυπτίων ἐσμός, τὸν τοῦ Θεοῦ λαὸν οὐ θέλων ἐξαποστεῖλαι, τὰ αὐτὰ τοῖς προειρημένοις πεπόνθασιν.

Ἀλλ' οὗτος μὲν δικαιότερος Αἰακοῦ, σωφρονέστερος δὲ Πηλέως ὁρᾷ-
 140 ται τὸν ἅπαντα χρόνον βεβιωκώς, πλεονεξίαν δέ, τὴν δευτέραν εἰδωλο-
 f. 177^v λατρείαν, οὐδεὶς πλέον ἐκείνου μεμίσηκεν. Λοκεῖ μὲν || ἄνωθεν οὐρανὸς
 στιγνάζειν καὶ τὴν ἰδίαν φορὰν προβαίνειν ὁκνεῖ καὶ ἀδικεῖν νομίζει,
 εἰ μὴ συμμέτοχος τῶν ὁμοδούλων τοῖς λογικοῖς γένοιτο. Ἥλιον μὲν
 δρόμον ἔστησέ ποτε Ἰησοῦ προσευχῇ τοῦ Ναυῆ καὶ Ἐζεκίου βασιλέως τὸ
 145 δεύτερον εἰς πείραν τῶν προστεθέντων ἐνιαυτῶν. Καί μοι δοκεῖ κἀνταῦθα
 πεποιηκέναι <ἄν> τῆς μεταστάσεως τοῦ ἀνδρὸς πέρι, εἰ πρὸς τοῦ κρείτ-
 τονος τὸ ἐνδόσιμον εἶχε, καὶ σελήνη τὴν ἀτραπὸν ἔμπαλιν, ὥς ἐγῶμαι,
 εἰργάσατο ἄν, ἥτοι τὸ φῶς συνέστειλε μετὰ γε τοῦ πρώτου φωστήρος.
 Ἀλλὰ μὴν τῶν ἔξωθεν ὅσοι πείρα μαθόντες τῆς ἀρετῆς ἐκείνου καὶ ἀκοῇ
 150 παρειλήφασιν, οὐκ οἶει συναλγήσειν τῷ πάθει; Ἐγὼ μὲν οὖν οἶμαι· εἰ γὰρ
 ἐπὶ τῶν ἀψύχων πολλάκις ὁρῶμεν ταυτὶ γιννόμενα καὶ συναυρομένων ἢ
 δ' αὖ πάλιν ἀμυνομένων τῶν στοιχείων, πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ὁμο-
 γενῶν, εἰ καὶ τὸ διάφορον ἐκατέρων πολὺ γε καθέστηκε τῇ θρησκείᾳ.
 Πλήρης μὲν θορήγων ἀῆρ τῇ τῆς ψυχῆς ἀνόδῳ, πλήρης δὲ γῆ, ὅση μάλιστα
 155 ὁ τῶν Ρωμαίων κοσμεῖ θεσμός, ἀλλ' ἀπεναντίας καὶ ὥσπερ ἐκ διαμέτρου
 ταῦθ' ὁρῶμεν γεγενημένα. Ἐκεῖ μέντοι φατρία τῶν ἐναερίων τὸν γόνον
 ἐπιτελεῖ ὥς μὴ δεδυνῆσθαι τινα αἰτίαν εὑρεῖν ἐν αὐτῷ, εἰ καὶ σαρκὸς καὶ
 αἵματος κοινωνήσας ὁμοίως ἡμῖν, ὅπερ ὁ θεῖος Παῦλος ἐπὶ Χριστοῦ
 159 τοῦτο φησὶν· ἡμῖν δ' αὖθις ὥς ζημιωθῆναι τοιοῦτον ἄνδρα καὶ μηδαμῶς
 f. 178 || προσιτὸν ὀφθῆναι ἐνταῦθα, ἕως τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἡγαπημένου.

Ἀλλ' οὖν αἱ δυνάμεις αἱ ἀνώτεραι ἄλλην ὁδὸν μετέρχονται παντάπα-
 σιν, ἐναντίαν τῆς ἡμετέρας. Ἐπειτα κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν οἰχομένων
 διάκεινται. Θεοειδῶν μὲν οὐσῶν τῶν ψυχῶν τὸ χαρίεν ἐπιδείκνυνται,
 ἐναγῶν δ' αὖθις τυγχανουσῶν τὸ ἀνάπαλιν ὀλοφύρονται ὅτου χάριν συμ-
 165 βαίνει αὐτοῖς οὕτως ἀπεναντίας ἡμῖν; Ὅτι αὐταὶ μὲν οὐ δουλεύουσι πάθει
 ὥσπερ ἡμεῖς, ἀλλ' ἀνώτεραί εἰσι τούτων ὥς νοερὰ πνεύματα καὶ περι

142 ἀδικεῖ νομίζειν cod. || 147 ἀτραπῷ cod. || 157 εἰ cod. || 164 - 165 συμβαί-
 νειν cod.

140 - 141 πλεονεξίαν ~ εἰδωλολατρείαν: πρβλ. Κολ. 3₅ || 143 - 144 Ἥλιον ~
 Ναυῆ: πρβλ. Ἰησ. 12₁₂₋₁₃ || 156 - 157 Ἐκεῖ μέντοι ~ ἐπιτελεῖ: ὑπονοεῖ τὰ τελω-
 νεῖα. Περὶ τελωνείων βλ. X. Ἀ γ γ ε λ ῖ δ η, Ὁ Βίος τοῦ ὁσίου Βασιλείου τοῦ Νέου,
 Ἰωάννινα 1982, σελ. 183 - 184· πρβλ. καὶ Σ. Λ α μ π ά κ η, Οἱ καταβάσεις στὸν
 Κάτω Κόσμο στὴ βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ λογοτεχνία, Ἀθήνα 1982, σελ.
 56 - 57 || 157 - 158 εἰ καὶ σαρκὸς ~ ἡμῖν: πρβλ. Ἐβρ. 2₁₄

τὸν ὕψιστον θρόνον συναναστρεφόμενα, οὐδὲν χαμερπὲς οὐδὲ πρόσυλον ἐνορῶσιν ἀλλ' ἀτενίζοντες ἄνω τῷ ἀκραιφνεστάτῳ καὶ πρώτῳ φωτί, ὥς ἐφικτὸν ἀγγέλοις, ἐξομοιούμενοι.

- 170 Ἄριστος μὲν Ὀδυσσεὺς ἐν λόγοις τε καὶ δημηγορίαις μεμαρτύρηται παρ' Ὀμήρῳ. Καὶ διὰ τοῦτο λόγος αὐτὸν ἀπεστάλθαι μετὰ καὶ ἑτέρων πρὸς Ἀχιλλέα παρὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος εἰς πρεσβείαν ὥς δυνησόμενος τῇ δεινότητι πείσειν τὸν ἥρωα ἀναδέξασθαι τὰ τοῦ πολέμου. Ἄλλ' οὐτ' ἐκείνον ἔπεισε καὶ μέχρι τοῦ λόγου ἢ ὄνησις. Ἑλλήν γὰρ ὦν καὶ
175 τῷ Θεῷ καθάπαξ πολέμιος. Νέστωρ μὲν βουλευτὴς καὶ πολὺς ῥέων f. 178^v ἐν ταῖς βουλαῖς καὶ συνάξεσι τὰ διαφέροντα παραινῶν, || ἐκ τῆς συνέσεως πολλὴν κεκτημένος τὴν παρρησίαν, πῇ μὲν βασιλεῖ Μυκηνῶν τὰ συνοίσοντα συμβουλεύων, ἵνα μὴ στάσις τοῖς Ἑλλήσι γένηται καὶ τὰ τῶν πραγμάτων αὐτοὺς ἐκπεφευγένη, πῇ δὲ τῷ Ἀχιλλεῖ ἐτέρωθεν παραινῶν τὴν ὀργὴν ὑφιέναι καὶ μὴ οὕτως ὑπαντιάζειν ἀναιδῶς Ἀγαμέμνονι καὶ τῷ Θυμῷ πυρπολεῖσθαι, τοὺς γε μὴν Τρῶας διὰ τῆς αὐτῆς αἰτίας φλέγειν τὰ σκάφη. Καὶ τηνικαῦτα μὲν Νέστωρ ἀμφοτέρων τὴν ὁρμὴν ἐδυνήθη συστεῖλαι, ἀλλ' οὐ τὴν πόλιν ἐκπέρσαι διὰ τῆς μάχης, πρὸς ἣν ἑώρα. Καὶ ὁ λόγος αὐτῷ διεπράττετο. Ἄλλως τε καὶ πρὸς τὰ παρόντα
185 μόνον ὁ γηραιὸς ἔβλεπεν.

- Ὅς μέντοι γε ὑψηλότερόν τι ἐπενόει καὶ τῆς μερίδος τῆς κρείττονος ὁ τοῦ Ἀρίστωνος ἐπὶ σοφία λόγων μεμαρτύρηται πάντας τοὺς ὑπὲρ ἐκείνον ἐπ' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα εὐδοκιμηκότας ὑπερελάσαι καὶ πολλὸν χρόνον ἐνδιατρίψαι τοῖς μαθήμασι καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ. Ἄλλ' οὗτος μὲν ὁ τοσοῦτος ἐν λόγοις δεῆσαν ποτὲ εἰς Σικελίαν ἐκπλεῦσαι χάριν τοῦ Δίονος δμῆσαι Λιονυσίῳ τυράννῳ καὶ τὸν ἄνδρα καταπεῖσαι καὶ τὸν ἐταῖρον τὰ μέγιστα ὀνῆσαι, οὐκ ἠδυνήθη πολλοῦ γε καὶ δὴ ἑαυτὸν ἐν τοῖς καιριωτάτοις, ἀλλ' ὥς ἀνδράποδον ἐκεῖθεν ἀπεμπολήθη ὁ πολὺς τὴν σοφίαν
190 ἀγνώτι ἀνδρὶ καὶ εἰς Αἴγιναν ἀπεκομίσθη. Ἀλλὰ τί τὸν Διὸς καὶ Ἀλ- f. 179 κμήνης ἥρωα, || εἶπερ καὶ δῶμεν ἀληθῆ εἶναι τὸ δωδεκάεθλον καὶ τὰς ἀριστείας ἐκείνον ἅπαντα διανύσαντα, Ὑδραν μὲν τὴν πολυκέφαλον ἀποκτεῖναι μετὰ γε τοῦ συγγενοῦς Ἰόλεω, κῶνα δ' αὖθις τὸν Κέρβερον κατελθόντα ἐν Ἄδου θρυλλεῖται τοῖς Ἑλλήσιν ἀποδῆσαι Ἀθηναῖς ὑποθήκαις. Τό γε μὴν θυγάτριον Λαομέδοντος ἐλευθερῶσαι τοῦ κήτους καὶ
200 τῷ ἰδίῳ πατρὶ ὑγιᾶ παραστήσαι. Καὶ ἵνα μὴ καθ' ἕναστον λέγων ἐνδιατρίβω, Καστορά τε καὶ Πολυδεύκην, τοὺς Διοσκόρους, πρώτους ἐπιτελέσαι λέγεται ἐν Ἑλευσῖνι μυστήρια τοῖς Ἑλλήσιν. Τί δὲ πέρα τοῦ κρείττους τῶν ἄλλων σφᾶς αὐτοὺς ἐναπέφηναν ἄνδρες ἐπτοημένοι περὶ τὴν

202 παρὰ cod.

189 - 193 Ἄλλ' οὗτος ~ καιριωτάτοις: πρβλ. Διογ. Λαέρτ. 3, 23

205 δεισιδαίμονα πλάνην; Ἄλλ' οὗτος εὐγενὴς ὢν καὶ τῶν εὖ γεγονότων τὰ μὲν ὄντως ὄντα ὡς μόνιμα λογιζόμενος, τὰ δὲ παρόντα ὡς φεύγοντα καὶ μὴ τὸ βέβαιον σχόντα παρατρέχων, ἄριστα βουλευσάμενος ἑαυτῷ καὶ τῆς αὐτοῦ διανοίας ἄξια, ἀλλάξασθαι τῶν παρόντων τὰ διαιωνίζοντα καὶ τῶν μὴ ἱσταμένων τὰ ἀμετάθετα.

Οὕτως οὖν διεσκέψω καὶ οὕτως τὸν δρόμον τετέλεκας· ἦρω μὲν ἄθλων
210 ἐκεῖθεν τε καὶ βραβείων νῦν ἀξίων τῶν πόνων καὶ ὧν ἐκ πολλοῦ ἔσπευδες φθάσαι. Ἄλλ' ἡμῖν τὴν ἐνταῦθα ζωὴν σοῦ ἐκδημῖα ἡμίτομον ἀπειργάσω, f. 179^v πανταχοῦ μὲν || δάκρυα καὶ οἰμωγαὶ καὶ θρῆνος ἐν τοῖς ταμείοις, ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἐν ἐκκλησίᾳ καὶ οὐδαμοῦ χωρὸς γε ἀμιγῆς δακρύων ἐκ συγγενῶν τε φίλων καὶ οἰκείων, σχεδὸν ἅπας ἀῆρ περιηχεῖται ὀλολυγμοῖς καὶ τῷ
215 πένθει. Κύκλος μὲν τῶν ἐν τέλει περιεστᾶσιν ἔκκριτος ἐγγύς που τῶν περιβόλων τὰ ἐκείνου ἕκαστος διηγούμενος, οὐκ ἀδακρυτί, οὔτε μὲν ἄνευ πάθους. Ὁ μὲν ἐπιείκειαν καὶ τὸ πρὸς πάντας ἱλαρόν τε καὶ μέτριον καὶ προσηγές, ἄλλος τὴν τοῦ ἀνδρὸς σοφίαν καὶ σύνεσιν, δικαιοσύνην καὶ πρὸς τοὺς θείους νεὼς διηνεκῇ προσεδρεῖαν, ὥραις δὴ τεταγμέναις αἷς
220 ὑμνεῖται τὸ θεῖον, ἕτερος <τὸ> σῶφρόν τε καὶ κοινωνικὸν τοῖς μάλιστα χρήζουσι βοηθείας. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ προσκεῖσθαι τοῖς θεοῖς λόγοις καὶ τὴν μνήμην ἔχειν ἀντὶ πυκτίου ἔργον ἦν αὐτῷ ἀνεξάλειπτον. Ὅθεν καὶ οἷς ὑπὴντα ἐν λόγοις, ἔστιν ὅτε καὶ τῶν ἐναντίων, οὐδαμοῦ φαίνεται τὰ νῶτα μεταγαγών.

225 Σὺ μὲν ἐντεῦθεν μεταστὰς τοῦ σκήρους τοὺς οὐρανοὺς κατοικεῖς, ἔμοιγε θειότατον γάνος, καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως τὴν διάζευξιν φέρω μεμνημένος σῆς καλοκαγαθίας καὶ ἀρετῆς. Εἰ μὲν γὰρ ἦν ἐφικτόν, ἐδεήθην ἂν μετὰ σοῦ προσλαβέσθαι καὶ τῶν κρειττόνων κατατροφῶν, ἐπεὶ δ' ἀδυνάτως ἔχει γενέσθαι, τὸ δεύτερον μὴ ἀπαξιώσης ἐκδοῦναι.

210 ὧν cod. || 223 ἡπὴντα cod.

209 τὸν δρόμον τετέλεκας: πρβλ. Β' Τιμόθ. 4,